

Discursos de la minorització. Patologies de la minorització

Bernat Joan i Marí

La minorització lingüística constitueix el medi adequat per a determinats comportaments que, en circumstàncies de no minorització, fins i tot es podrien considerar patològics. De fet, existeixen, ben clarament, elements disfuncionals dins la societat que guarden un vincle clar amb la situació de minorització lingüística. Si algú, posem per cas, té vergonya de parlar la seua llengua en públic, té una escassa autoestima lingüística (considera, en tant que parlant d'una llengua determinada, que la seua llengua no és igual d'apta per a tots els usos o que no resulta adequat d'usar-la en determinades ocasions i activitats, dins el seu territori lingüístic), o fins i tot es nega a si mateix com a parlant de la seua llengua, assistim a comportaments que resulten perfectament emmarcables dins patologies socials, dins disfuncions de la societat que requereixen algun tipus d'intervenció per a posar-hi remei.

Totes les xacres que acabam d'exposar resulten del tot impossibles en contextos de normalitat d'ús de la llengua. En condicions de normalitat social de la llengua, ningú no se'n qüestiona la validesa, ningú no té cap tipus d'impediment ni de vergonya a l'hora d'usar-la, ningú no qüestiona el dret dels parlants a fer-la servir amb normalitat. Totes aquestes conductes regulars —les estadísticament més freqüents arreu del món— en relació a la llengua pròpia només poden veure's afectades en situacions de minorització lingüística.

Evidentment, la minorització lingüística sempre es fonamenta en causes històriques. No hi ha societats naturalment bilingües, com se'ns ha pretès de fer creure fins ara. La idea que hi ha societats naturalment bilingües i d'altres que són unilingües amaga l'ou d'un fet fonamental, que són les relacions de poder que fan que aquesta consideració pugui ser possible. Amaguen que, de manera generalitzada, en les societats dites bilingües s'ha produït una pèrdua del poder polític propi, generalment a causa d'una invasió, que ha donat lloc a la superposició d'una altra llengua. El

bilingüisme suposadament natural mai no és innocent: sempre amaga relacions de poder que, en general, els poderosos volen mantenir darrere un vel fosc, perquè ningú no les pugui analitzar amb un mínim de llibertat i de criteri.

En el mite del bilingüisme, tal com l'explicava Lluís V. Aracil, es fonamenta la minorització lingüística i tots els comportaments socials que se'n deriven. Tot plegat forma part d'un discurs, d'un relat (que se'n diria avui dia), que distorsiona clarament l'anàlisi dels fets i que té per objectiu impedir que les persones que parlen llengües minoritzades puguin fer per manera de viure normalment en la seua llengua.

DISSONÀNCIA ENTRE SITUACIÓ LEGAL I SITUACIÓ SOCIOLINGÜÍSTICA

En el nostre cas, en el cas de la llengua catalana, tenim una pluralitat de marcs legals que contribueix ben clarament a la descohesió de la nostra comunitat lingüística.

Repartida entre quatre estats diferents (Andorra, Espanya, França i Itàlia), i, dins el Regne d'Espanya, en diverses comunitats autònomes (tres on la llengua hi és minoritzada,

com són Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears, i dues on hi és clarament minoritària, com són l'Aragó i Múrcia), al català li són aplicables més de mitja dotzena de legislacions diferents, segons els territoris. Una tal divisió territorial resulta ben difícil de trobar. Potser la podríem comparar, salvades les distàncies, amb la divisió territorial de la llengua kurda.

Si prenem com a referència els territoris on el català és oficial, podríem convenir que segurament el marc legal, encara que sigui insuficient per a la plena normalització de la llengua catalana (la normalització passa per comptar amb un estat propi o amb un estat a favor, i el català, descomptant Andorra, no té ni l'una cosa ni l'altra), podria permetre encara millorar la situació

No hi ha societats naturalment bilingües, com se'ns ha pretès de fer creure fins ara.

actual, estirant la societat cap als designis de la legislació vigent.

Feta aquesta consideració, caldria que consideràssim els diferents àmbits d'ús de la llengua (de les llengües) per tal d'avaluar si hom pot avançar o no en el procés de normalització sense modificar el marc legal existent. Un àmbit on les possibilitats d'avanç (i la necessitat de fer-ho) és molt clar és el dels mitjans de comunicació, especialment al País Valencià i a les Illes Balears. Ambdós estatuts d'autonomia, i ambdues lleis referides al tractament de la llengua pròpia (la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià i la Llei de Normalització Lingüística de les Illes Balears), estableixen que els respectius governs vetllaran per la presència normal de la llengua catalana dins l'àmbit de la comunicació pública. Tant al País Valencià com a les Illes Balears, els únics mitjans de comunicació en català són els de titularitat pública i no hi ha cap diari, per exemple, en català (excepte el digital *Diari de Balears*) en cap dels dos països. Això contravé, d'una manera molt clara, els respectius estatuts d'autonomia. Així, doncs, es podria avançar en aquest punt, sense modificar la legislació vigent.

També es podria avançar, en les pràctiques quotidianes, senzillament respectant el que suposa l'oficialitat lingüística, o tenint el mínim respecte al dret de les minories lingüístiques (encara que no siguem una minoria) que estableix la Carta Europea de les Llengües Regionals o Minoritàries (CELROM). Tenguem en compte que la CELROM ha estat ratificada per l'Estat espanyol i que, en tant que legislació europea, forma part del cabal constitucional espanyol. Per tant, és d'aplicació obligada.

La CELROM estableix, per exemple, que tothom té dret a ser jutjat en la seua llengua. Quina és la pràctica, als nostres territoris? Quin percentatge de judicis hi ha, en llengua catalana, avui dia? La Carta estableix, així mateix, que tothom té dret a usar la seua llengua, dins el territori que li és propi, davant les autoritats públiques (llegeixi's, a més de jutges, policies, funcionaris, etc.). En quants casos els ciutadans catalanoparlants opten per usar el català davant membres dels cossos i forces de seguretat de l'Estat? Amb la legislació vigent a la mà, cap ciutadà no hauria de tenir el més petit temor ni preocupació a l'hora d'usar el català en una caserna de la Guàrdia Civil o en una comissaria de la policia dita nacional.

Així mateix, totes les lleis de normalització lingüística estableixen que els poders públics han de vetllar perquè l'àmbit socioeconòmic pugui funcionar amb normalitat en llengua catalana. En quina situació es troba, la llengua catalana, dins el món de l'empresa, a la major part del nostre territori lingüístic? Les respectives autoritats responsables de la promoció del català, estiren la llei tant com podrien, per fer la llengua present i normal en tots aquests àmbits?

Malgrat que la legislació vigent resulta insuficient per aconseguir la plena normalitat de l'ús social de la llengua catalana, existeix una clara dissonància entre allò que es podria fer, amb la llei a la mà, i allò que es fa en realitat perquè la llengua tengui una presència normal dins la nostra societat.

I, encara, suposant que la llei s'esprenés d'una manera convenient per a la normalització de l'ús social de la llengua, hem de tenir en

compte el factor temps. Des que s'aconsegueixen determinades metes legals fins que aquestes tenen una traducció social efectiva sol passar temps. Si una llei estableix la igualtat entre homes i dones, posem per cas, la igualtat no arriba immediatament, sinó que potser hauran de passar generacions perquè allò que disposa la llei es pugui fer realment efectiu. En la qüestió de la llengua passa quelcom de semblant: l'impacte d'una legislació favorable tampoc no es veu d'una manera immediata, sinó que necessita temps per a anar quallant.

DISCURSOS APLICABLES A QUI PATEIX MINORITZACIÓ

Fetes aquestes consideracions, passarem a analitzar alguns dels tòpics que s'apliquen a les persones que parlen llengües minoritzades, a les llengües mateixes o a les comunitats lingüístiques en general, per tal de generar un relat que perpetui la minorització (fins a l'objectiu, generalment no declarat, d'aconseguir que el que avui són llengües minoritzades acabin essent, efectivament, llengües minoritàries).

a) El discurs de la discriminació lingüística

Discriminar vol dir distingir. Qualsevol regulació lingüística, automàticament, discrimina. Estrictament parlant. La disposició constitucional que diu que tots els espanyols han de conèixer la llengua castellana, posem per cas, és clarament discriminatòria. Deixa

Es podria avançar senzillament respectant el que suposa l'oficialitat lingüística, o tenint el mínim respecte al dret de les minories lingüístiques.

automàticament en una situació d'inferioritat els ciutadans que no la coneixen. Però a pocs ciutadans espanyols se'ls acudiria de considerar aquesta disposició com un element discriminatori.

En l'ús de llengües i en les disposicions que el regulen es produeix la paradoxa que les llengües que tenen un poder discriminator més fort mai no són considerades com a discriminadores, mentre que les que compten amb un poder discriminator més feble solen patir aquest tipus d'acusació.

No hi ha articles en els mitjans de comunicació d'abast estatal interrogant-se sobre si l'obligatorietat de conèixer l'espanyol en determinats àmbits, dins el Regne d'Espanya, constitueix un element de discriminació o no. Però sí que n'hi ha, en canvi, que qüestionen l'obligatorietat del català en determinats àmbits, esgrimint l'argument que suposa una «discriminació» per a les persones que no el coneixen.

Necessitam un contradiscurs clar davant aquest discurs denigratori. Les llengües pròpies, les llengües territorials mai no es poden considerar «discriminadores» dins els seus territoris. Serveixen, com totes les llengües, per a discriminar, en el sentit estricte del terme. Però no es pot considerar un cas de discriminació el fet d'exigir-ne el coneixement, per exemple, a tots els servidors públics. Dir clarament que l'exigència del català no pot ser mai titllada de discriminatòria, als territoris de llengua catalana, constitueix un element imprescindible d'aclariment i de contradiscurs; en definitiva, de construcció d'un relat propi enfront del relat que sistemàticament se'ns està imposant.

b) El discurs de la imposició

Funciona de la mateixa manera que el discurs de la discriminació. No solem llegir que el castellà sigui imposat a Càceres o a Burgos, malgrat que la llengua espanyola hi és imposada d'una manera absolutament general. Hi és tan imposada que ningú no la considera com una imposició.

Però, en canvi, sí que de tant en tant sorgeix entre nosaltres el discurs de la «imposició» de la llengua catalana. Per començar, pens que s'hauria de treure d'aquest discurs de la «imposició» qualsevol llengua que gaudeixi d'oficialitat lingüística. La «imposició» resulta consubstancial amb l'oficialitat i, per tant, és del tot absurd referir-se a una llengua oficial com a llengua

«imposada». I la cosa esdevé completament sagnant si la llengua a què es fa referència és la llengua pròpia del territori. Una llengua «pròpia i oficial», com diuen l'Estatut d'autonomia de Catalunya i l'Estatut d'autonomia de les Illes Balears, no pot ser, per definició, imposada.

Cal contrarestar aquest discurs, que, en la nostra societat, es presenta amb formes diverses, algunes d'especialment clares i dures, d'altres una mica més subtils i fins i tot prou dissimulades.

c) La llengua com a obstacle per a la igualtat

Un element que també forma part de la denigració de les llengües minoritzades és la referència a la llengua com a obstacle per a la igualtat (d'oportunitats, laboral, de mobilitat dins el propi estat, etc.). Si disposam, com s'ha fet a les illes Balears, que el català no serà tan sols un mèrit per a accedir a la funció pública dins l'àmbit de la sanitat, sinó que constituirà un requisit, de seguida s'alceuen

posició legal constitueix un obstacle per a la lliure circulació de metges dins el territori espanyol.

Als llocs on hi ha un mínim de cultura democràtica i de cultura de la pluralitat, aquest discurs resulta del tot impossible. A ningú no se li acudiria, a Bèlgica o a Suïssa, dir que el coneixement del neerlandès per a exercir a Flandes o del francès per a fer-ho a Ginebra, posem per cas, constitueix un entrebanc per a la mobilitat dels metges belgues o suïssos. Evidentment, tots tenen dret a demanar trasllat d'un lloc a un altre. I ningú no els pot conculcar aquest dret. Però han de reunir una sèrie de requisits, un dels quals és el coneixement de la llengua del lloc on es volen desplaçar. I això ningú no ho considera un obstacle per a la lliure circulació dins els respectius territoris.

La llengua, doncs, no constitueix un obstacle per a la igualtat o per a la mobilitat. Només la referència a la llengua com a obstacle amaga la voluntat de bandejar-la i d'impedir-ne l'ús normal per part dels ciutadans que la parlen habitualment.

d) La llengua com a mèrit o com a requisit

Des del discurs de la minorització, es considera que les llengües minoritzades han de ser, en un grapat d'àmbits diversos, com a molt, un mèrit per a l'accés

No solem llegir que el castellà sigui imposat a Càceres o a Burgos, malgrat que la llengua espanyola hi és imposada d'una manera absolutament general.

a la funció pública o a d'altres llocs de treball. Per a la llengua superposada, en canvi, ningú no discuteix que hagi de ser un requisit. Els mateixos facultatius que, a les Illes Balears, afirmen que el coneixement de la llengua catalana hauria de ser considerat només com un mèrit a l'hora de contractar-los no discuteixen que tots els metges, a la nostra part del món, hagin de conèixer, obligatòriament, l'espanyol.

REVERTIR EL DISCURS DE LA MINORITZACIÓ

Per a avançar cap a la plena normalitat en l'ús social de la llengua catalana, doncs, resulta del tot imprescindible revertir el discurs que se'ns aplica, amb una clara voluntat de continuar mantenint la minorització de la nostra llengua nacional.

Hem de contrarestar el relat minoritzador amb un discurs clar, entenedor, desacomplexat i despulat de prejudicis lingüístics. Hem d'afirmar clarament que el català és la nostra llengua nacional. Hem de manifestar amb igual claredat que volem viure en català i que hi tenim tot el dret. Hem de rebutjar la idea que el català pot ser «imposat» al nostre territori o que pot constituir un element de «discriminació». Aquest discurs es pot rebotar fàcilment sobre la llengua oficial de l'Estat, que sí que ha estat imposada (de vegades per la força de les armes) i que ha constituït un element discriminador de primer ordre durant segles.

En definitiva, hem d'aprendre a veure'ns des de nosaltres mateixos, i no des de la visió sobre nosaltres que ens és imposada des de l'Altiplà. Només així podem aspirar a construir un espai de normalitat per a la nostra llengua, perquè, atenció al fet!, la normalitat lingüística es construeix socialment. I no es tracta d'una tasca fàcil ni lleugera; requereix molt d'esforç, molta constància i molta intel·ligència. ■

PASTISSERIA
BOMBONERIA
CONFITERIA
GELATERIA

Foix de Sarrià

Major de Sarrià, 57
08017 Barcelona
Tel. 93 203 07 14 - 93 203 00 04

Pi. de Sarrià, 12-13
08017 Barcelona
Tel. 93 203 04 73 - Fax 93 280 65 56

www.foixdesarria.com